

Боднар Вікторія Іванівна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
Умань

**Підготовка майбутнього психолога до роботи з важковиховуваними
учнями.**

Практичний психолог – дуже відповідальна професія вже тим, що вона передбачає втручання у життя іншої людини. Психологи досліджують фізичні, емоційні та соціальні аспекти поведінки людини, застосовують наукові принципи і теорії, психологічні методи у розв’язанні практичних питань, проводять консультації, приймають участь у складанні навчальних програм, проводять лабораторні експерименти і т.п. Від психологів, адміністрація та педагогічний колектив, перш за все вимагають допомоги учням у подоланні їх навчальних труднощів. Однак крім навчальних учні переживають особистісні труднощі, які пов’язані із школою та сім’єю. Допомога важковиховуваним учням може бути більш складною частиною професійної діяльності психолога.

Сучасні науковці-дослідники стверджують, що майбутні психологи-практики ще в стінах вищого навчального закладу повинні вивчати практичний передовий досвід практичної психології, формувати свою професійну майстерність та здійснювати роботу щодо самовдосконалення (І.Зязюн), В.Рибалка). Підготовку психолога-практика сучасні дослідники розглядають через розвиток у майбутніх фахівців професійного мислення (С.Максименко, В.Панок, Н.Пророк); соціальної активності (О.Бондаренко, М.Гуліна); самовиховання і психолого-педагогічних засад його організації (Г.Абрамова, Г.Балл та інші); професійної креативності (С.Шандрук); професійної компетентності (І.Зязюн, В.Панок, В.Рибалка); критичності мислення, здібностей до прогнозування, імпровізації, інноваційності (С.Васьківська, П.Горностай, Л.Карамушка, С.Максименко);

У сучасних умовах особливу значимість, щодо підготовки психолога-практика з учнівським колективом, має виявлення контингенту потребуючих психологічної допомоги серед учасників навчально-виховного процесу, профілактика алкоголізму та наркоманії, зміцнення сім'ї, попередження безробіття, соціалізація ринку праці. Психолого-педагогічний аспект цієї роботи проявляється в майстерності мобілізації власної активності людей, які потребують психологічної допомоги.

Психологові часто приходится мати справу з дітьми, які значно відрізняються (при чому зі знаком " – ") від інших дітей. Прохання до психолога "якось вплинути" на того чи іншого "важкого" школяра – одне з найбільш частих звернень зі сторони вчителів і батьків. При цьому в категорію "важких" потрапляють дуже різні учні: невстигаючі, недисципліновані, діти з різного роду нервовими і психічними розладами, підлітки, що стоять на обліку в комісії у справах неповнолітніх, на кінець, просто діти з так званих неблагополучних сімей. Це висуває перед шкільним психологом проблему вибору адекватних методів психологічної і педагогічної роботи з "важкими" учнями.

Для психолога який, працює з дітьми, дуже важливим є знання причин важковихованості підлітків, вміння своєчасно вплинути на дитину, здійснити профілактичну або корекційну роботу, що допоможе не тільки значно поліпшити взаємовідносини між учнями та їхніми однолітками, учнями і педагогами, учнями та їхніми батьками, педагогами та батьками, а й знизити чисельність правопорушень, які здійснюються на основі агресивності та емоційної неврівноваженості.

Важковихованість, в основному, проявляється у формі різного роду конфліктів підлітка з його найближчим оточенням. Перші прояви спостерігаються у небажанні коритися педагогічному впливу, в емоційній неврівноваженості, відсутності витримки, грубості, афективних сплесках, немотивованого гніву. Водночас доводиться спостерігати, що проблемний підліток володіє підвищеною активністю, творчою енергією та іншими

позитивними якостями, які через негативні умови середовища не знаходять соціально-корисної реалізації.

Найбільш вираженим відхиленням від норми в психології важковихованого підлітка є його потреби. Матеріальні потреби дуже часто переважають над духовними. Для їх задоволення використовуються засоби, які не завжди відповідають нормам моралі. Внаслідок ослабленого контролю вихованець потрапляє під владу негативних звичок та проявів поведінки (куріння, потяг до вживання алкоголю, крадіжки), що зрештою призводить до деградації особистості.

Специфічними особливостями характеризуються інтереси неповнолітніх. Вони залежать від особистого досвіду, своєрідності духовного складу, який відображає їх діяльність. Спостерігається підвищений інтерес до грошей як засобу задоволення бажань, азартних ігор, спиртного, цигарок. Утилітарні інтереси позбавляють таких неповнолітніх перспективи розвитку, духовного зростання, інтелектуального і морального вдосконалення.

Вчені виділяють такі негативні риси, характерні правопорушникам: брехливість, грубість, слабка сила волі, лінощі, безвідповідальність, агресивність, неурівноваженість.

Важковихованість є наслідком недостатнього засвоєння дитиною позитивного соціального досвіду.

Девіантна (соціально дезадаптована) поведінка - це система вчинків, або окремі вчинки, які входять у протиріччя з існуючими у суспільстві нормами. Виділяють п'ять типів девіантної поведінки:

- делінквентна - здійснення дрібних правопорушень, за які підлітків досить рідко притягають до відповідальності;
- адитивна - поведінка людини, яка обтяжена хімічною залежністю (від алкоголю, наркотиків, або інших хімічних речовин);
- патохарактерологічна - обумовлена патологічними змінами характеру, які утворились в процесі виховання;
- психопатологічна - обумовлена наявністю психічного захворювання;

- обумовлена гіперздібностями людини; обдарованість в одній сфері часто супроводжується девіантною поведінкою у звичайних життєвих обставинах.

Кожен з цих типів поведінки може бути причиною виникнення у дитини непорозумінь із законом. Але шляхи ефективного виправлення ситуації при кожному із зазначених типів девіацій мають враховувати особливості першопричин її виникнення.

Першоджерелом соціальної дезадаптації вважають порушення стосунків дитини й дорослого. Слід зазначити, що у вітчизняній традиції виховання здійснюється в рамках парадигми заохочення, покарання.

При виникненні у вихованця ускладнень психолог в разі невміння знайти альтернативи негативній оцінці, починає зловживати цим методом. Більше того, негативна оцінка дитини нерідко поширюється на особистість вихованця в цілому, зумовлюючи таким чином фрустрацію одразу двох життєво важливих потреб: потреби в позитивній оцінці оточуючими та потреби в самоповазі, задовільній самооцінці.

Для визначення важковиховуваності учнів немає спеціально розроблених та апробованих методик. Щоб дослідити, чи дитині притаманна ризикова поведінка, потрібно враховувати особливості поведінки таких підлітків у сім'ї, в класному колективі, стосунки з вчителями; також особливості темпераменту, характеру, тип особистості, тощо.

Для дослідження важковиховуваності використовують такі методики.

Методика визначення особистісної адаптованості школярів до внутрішнього і зовнішнього середовища А. Фурмана. Соціометрія. Метою соціометрії є ставлення членів групи до кожного її представника. Визначення референтного кола важливе для прогнозу психологічного розвитку підлітків.

Експертна оцінка класного керівника з соціально-комунікативної діяльності учнів класу. Експертна оцінка полягає в тому, що класний керівник приймає активну участь у дослідженні. Це особа, яка може об'єктивно оцінити досліджуваного. Він працює з класом вивчає його, корегує діяльність, узагальнює особисті спостереження.

Основним шляхом виправлення важковиховуваних підлітків науковці вважають адаптацію підлітка до шкільного середовища. Психолог поряд із однолітками підлітка і сім'єю чинить основний позитивний вплив на формування особистості підлітка. В підсумку психолог, як професіонал, повинен в своїй корекційній роботі виконувати такі рекомендації. Він має чітко продумати і сформулювати тактику і стратегію своєї діяльності. Психолог повинен сформувати доброзичливі стосунки з важковиховуваним учнем. Важливим є врахування, у процесі роботи, характерологічних і психологічних якостей дитини. Психологічна робота здійснюється в таких *напрямах*:

- Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх – комплекс заходів, спрямованих на попередження, подолання або нейтралізацію чинників, що спричиняють девіантну поведінку дітей (лекції, бесіди, виступи на батьківських зборах, педагогічних радах, спрямовані на підвищення психолого-педагогічної культури батьків і вчителів)

- Психолого–просвітницька робота та робота, спрямована на розвиток особистості дитини (факультативні курси психології і валеології в навчальних закладах, психологічні тренінги, розвиваючі ігри, правова освіта дітей та підлітків).

- Надання психологічних консультацій дітям з девіантною поведінкою батькам, вчителям.

- Психологічна корекція та реабілітація (індивідуальна та групова психотерапія, створення навколо дитини позитивного педагогічного оточення, налагодження сприятливої атмосфери у сім'ї).

На основі даного теоретичного дослідження, можна зробити висновок, що всі науковці-дослідники, які вивчають проблему формування готовності студентів ВНЗ та професійної діяльності психолога, включають в її структуру такі компоненти, як мотиви вибору професії, професійна спрямованість (позитивне ставлення до своєї професії, установка на професійну діяльність), професійно-значущі якості особистості; широкий об'єм знань, умінь і навиків; емоційні та вольові властивості студента, його стани. Тому, що складне і динамічне життя

психолога-практика накладає високі вимоги до його особистості, ступеня його психологічної надійності.

Практичному психологу часто доводиться опинятися в стресових ситуаціях, зустрічатись з болем, стражданнями, іноді відчувати себе безсилим перед обставинами. Як бачимо, професія психолога, передбачає специфічні психічні і емоційні навантаження.

Список використаних джерел.

1. Дьяченко М. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск: БГУ, 1976.
2. Баженов В.Т. Воспитание педагогически запущенных подростков. – К., 1986.
3. Захаров А.И. Отклонения в поведении ребенка. – М., 1993.
4. Пророк Н.В. Практичний психолог: професійно важливі якості // Психологія. - Донецьк, 2002. -- №1.
5. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: Учебное пособие: В 2 кн. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Кн.1: Система работы психолога с детьми разного возраста.
6. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. М.: Сфера, 2000.